

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Адаховська Надія Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЙОМНИХ (ФОСТЕРНИХ) СІМЕЙ В УКРАЇНІ

Приймозна сім'я як одна з форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, є «новелою» для українського законодавства та практики, оскільки фактичне її виникнення на території України веде свій відлік з середини 90-х років ХХ століття. Інститут прийомної сім'ї як сімейна форма влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, набув в Україні законодавчого закріплення у 2001 р. в Законі України «Про охорону дитинства» № 2402-III від 26.04.2001 р. Відповідно, діяльність щодо створення прийомних сімей поширилась на всю територію України. У 2002 р. Було затверджено Положення про прийомну сім'ю Постанова Кабінету Міністрів України № 565 від 26.04.2002 р. Основним законодавчим актом у сфері регулювання відносин усиновлення та позбавлення батьківських прав є Сімейний кодекс України, прийнятий 10 січня 2002 р., набрав чинності з 1 січня 2004 р., який теж подає поняття прийомної сім'ї, хто такі прийомні діти, порядок створення прийомної сім'ї.

Проте для більшості країн світу цей інститут добре відомий і закріпив за собою статус однієї з найбільш ефективних форм влаштування дітей, позбавлених батьківської опіки, враховуючи багаторічний досвід його успішного функціонування.

Різні види прийомних (фостерних) сімей існують також в США, Великобританії, Італії, Іспанії, у всіх скандинавських і багатьох інших країнах. Обумовлено це індивідуальним підходом до вирішення проблем адаптації, виховання, соціалізації, лікування і т.д. різних категорій прийомних дітей. З перерахованих вище зарубіжних прийомних (фостерних) сімей можна провести аналогію між спорідненими прийомною (фостерною) сім'єю і традиційною

опікою (піклуванням) в Україні, хоча між ними, безумовно, є і певні відмінності. Прийомна сім'я в Україні має деяку схожість з довгостроковою і традиційною фостерною сім'єю в США. З урахуванням викладеного зарубіжний позитивний досвід діяльності прийомних (фостерних) сімей є необхідним для подальшого розвитку української прийомної сім'ї, в тому числі в сфері правового регулювання.

Основними причинами поміщення дитини в прийомну сім'ю є: забезпечення його безпеки, загроза життю і здоров'ю внаслідок надзвичайних обставин (наприклад, факту жорстокого поводження); важка життєва ситуація батьків (втрата роботи, відсутність постійного заробітку, втрата місця проживання і т.д.).

Основною особливістю правовідносин, що визначають порядок влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, в прийомну сім'ю, є участь в них органів опіки та піклування, однією з найважливіших державних функцій яких є влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, які раніше були виявлені і відомості про яких були враховані в установленому законом порядку.

Форма влаштування дітей залежить від потреб конкретної дитини і може змінюватися зі зміною його віку або ситуації в його кровній сім'ї. Переваги прийомних (фостерних) будинків:

1. Розширення кола дітей, які отримують наближену до біологічної сім'ї форму виховання, що замінює інтернатні установи.
2. Попередній відбір і професійна підготовка громадян, які бажають усиновити дитину або ж створити прийомну сім'ю.
3. Гарантований на державному рівні кваліфікований комплекс програм, що забезпечують супровід сім'ї.
4. Розширення кола суб'єктів, які отримують право на виховання дитини.
5. Проживання дитини в хороших житлових умовах.

Прийомні (фостерні) батьки повинні пройти спеціальну підготовку, багато знати і вміти, вчитися і вдосконалювати свої навички вихователя. Навчання прийомних (фостерних) батьків проходить у вигляді циклу групових занять, які проводять соціальні працівники, педагоги і психологи. В ході навчання люди мають можливість реально оцінити свої навички та вміння, багато хто усвідомлює, що не готові прийняти в свій будинок чужу дитину. Поряд з підготовкою кандидатів в прийомні (фостерні) вихователі, соціальні працівники служби по влаштуванню дітей проводять: візити додому (від 1 до 10 візитів), обстеження житлово-побутових умов сім'ї. Під час візитів опитують всіх членів сім'ї з метою виявлення психологічного клімату, відносин між членами сім'ї, причетності сімейного оточення до вирішення кандидата в фостерні вихователі

взяти на виховання чужу дитину. Неодмінною вимогою є наявність у кандидата гідного і доступного за площею житла, а також стабільного джерела доходу. Дорослі повинні заробляти стільки, щоб прогодувати себе, тоді виділені державою гроші підуть саме на дитину. Велике значення в практиці роботи служби по влаштуванню дітей відводиться етапу знайомства дитини і сім'ї, і тільки потім слід приміщення дитини в сімейний будинок. Важливо не просто помістити вихованця в приймальний будинок, важливо вести професійний супровід сім'ї фахівцями, оточити сім'ю і дитину підтримкою з боку соціуму (школа, родичі, медичні установи, соціальні служби та ін.), Щоб мінімізувати відсоток вторинних відмов від фостерних дітей. Наукові дослідження в сфері захисту прав дітей показали, що забезпечити потреби розвитку дитини можна тільки в сім'ї – у власній або замісній – на основі формування прихильності і прийняття дитини батьками. Практичний досвід показує, що, маючи навіть самих безвідповідальних батьків, майже всі діти бажають повернутися в свій рідний дім і жити в рідній сім'ї. Ніяка держустанова не замінить дитині затишок і комфорт домашнього вогнища.

В Україні необхідно створити свою модель прийомної сім'ї, яка буде включати в себе різні її види в залежності від психологічних, фізіологічних і особистих особливостей дітей, прийнятих на виховання. Враховуватися повинен також досвід і рівень підготовки прийомних батьків. Кількість дітей у прийомній сім'ї обмежена, з метою створення належних умов для розвитку кожного з них.

Пропоновані новели призведуть до зростання значення прийомної сім'ї в системі влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків, оскільки вона буде відповідати інтересам різних категорій дітей, які залишилися без батьківського піклування. Разом з тим зміни не повинні позначитися на внутрішніх відносинах в прийомній сім'ї, на побудову батьківсько-дитячих відносин, які притаманні кровним сім'ям, інакше така прийомна сім'я перетвориться в компактний дитячий будинок.

Вищевикладене показує, що незважаючи на юридичне «злиття» з опікою (піклуванням), прийомна сім'я продовжує зберігати свої особливості і великий потенціал автономного розвитку.